

HELEN DOOR SAMENSPEL

PILOTSTUDY NAAR DE VERGROTING VAN SENSITIVITEIT VAN PEDAGOGISCH MEDEWERKERS

Hoewel ook getraumatiseerde kinderen behoefte hebben aan spel, schiet het aanbod in gespecialiseerde behandelgroepen op dat punt soms tekort. Sherborne Samenspel leert pedagogisch medewerkers op trauma-sensitieve wijze in te spelen op deze behoefte. Hoe effectief is deze interventie?

CALDER ROKOSCH EN LIEKE VAN DOMBURGH

In de training 'Zorgen voor getraumatiseerde kinderen' (Coppens & Van Kregten, 2012) leren pedagogisch medewerkers in de klinische jeugd-GGZ hoe belangrijk het is een traumasensitief behandelklimaat te scheppen waarin zij goed afstemmen op de behoeften van de kinderen in de behandelgroep. Een van die behoeften is die aan spel. Op dat punt viel echter nog wel wat te verbeteren, realiseerden de pedagogisch medewerkers zich; het spelaanbod in de behandelgroepen liet te wensen over. De vraag die bij hen rees, was dan ook hoe zij spel effectiever kunnen inzetten in de behandeling van de kinderen die bij hen zijn opgenomen.

Een spelinterventie die tot doel heeft de afstemming te bevorderen, is Sherborne Samenspel. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat spel op basis van Sherborne-bewegingspedagogiek (Ouder Kind Interactie Begeleiding, afgekort OKI-B) effectief is in de behandeling van getraumatiseerde kinderen die opgroeien bij pleegouders (Bessems, 2012). Meer specifiek heeft Bessems (2012) aangetoond dat pleegouders na OKI-B sensitiever zijn voor de signalen van het kind, adequater reageren op deze signalen en minder overmatig directief en stimulerend zijn. Ook is sprake van meer positief affect. Voor dit onderzoek hebben we Sherborne Samenspel, een interventie van zeven sessies, toegepast bij pedagogisch medewerkers.

Naar deze interventie is nog niet eerder effectonderzoek gedaan. In dit artikel belichten we de samenhang tussen Sherborne Samenspel en de ontwikkeling van sensitiviteit van pedagogisch medewerkers in een residentiële behandelsetting.

Omdat in de residentiële setting voor jeugdzorg veel kinderen met complex trauma zijn opgenomen (Van Grinsven & Holdorp, 2015) en we de behandeling willen richten op het herstel daarvan, vragen wij van de pedagogisch medewerkers om de rol van betrouwbare volwassene op zich te nemen. Dit vereist een goede afstemming tussen deze opvoeders en de opgenomen kinderen.

Afstemming is een vaardigheid van de opvoeder die wordt gekenmerkt door sensitiviteit. Ainsworth (1974) beschrijft sensitiviteit als de vaardigheid om signalen in de communicatie van het kind goed te zien en te interpreteren en er vanwege dit begrip adequaat op te reageren. Sensitiviteit van opvoeders is een bepalende factor in de opvoeder-kindrelatie, zo blijkt uit twee meta-analyses van Bakermans-Kranenburg en collega's (2003, 2005) die onderzoek deden naar interventies die gebaseerd zijn op de hechtingstheorie.

Als aanvulling op sensitiviteit introduceerde Meins (1997) het construct Mind Mindedness (mentaal bewustzijn), waarbij het gaat om een specifieke sensitiviteit ten aanzien van de mentale toestanden



Foto: Peter van der Vliet

De foto bij dit artikel is illustratief. De afgebeelde personen zijn niet dezelfde als die in het artikel.

Box 1: Sherborne Samenspel

De Sherborne-bewegingspedagogiek is ontwikkeld halverwege de twintigste eeuw door de Engelse bewegingspedagoog Veronica Sherborne. De basisideeën van haar methode zijn gebaseerd op de natuurlijke bewegingen van het jonge kind. Zij bood motorisch beperkte kinderen doelgericht en op speelse wijze allerlei bewegingsvormen aan, waardoor het kind lichaamsgerichte leerervaringen op kon doen. Het toenemende lichaamsbesef bleek positieve veranderingen teweeg te brengen in het gedrag van het kind, de emoties en de manier waarop het kind relaties met volwassenen aanging. De afgelopen decennia heeft deze methode zich verder ontwikkeld tot Sherborne Samenspel, dat zich specifiek richt op het verwaarloosde of getraumatiseerde kind. Die krijgt middels bewegingsvormen (alsnog) de gelegenheid zich gesteund en gekoesterd te voelen door belangrijke volwassenen. Sherborne Samenspel gaat ervan uit dat het mogelijk is een verstoorde hechtingsontwikkeling (gedeeltelijk) te herstellen. Nieuwe, positieve ervaringen komen naast de eerder opgedane versturende ervaringen te staan. De kracht van de methode schuilt mede in het hulpmiddel videofeedback. Therapeut en opvoeders bekijken en analyseren samen de videobeelden, wat helpt om de sensitiviteit en responsiviteit van de opvoeder te vergroten. Tijdens de behandelsessies laat de Sherbornetherapeut de opvoeder en het kind kennismaken met verschillende bewegingsvormen die zijn afgestemd op de leeftijd en de belevingswereld van het kind. Er zit een therapeutische opbouw in de spelvormen. De behandelaar bekijkt bij welke vorm van bewegen en contact maken het kind zich vertrouwd voelt en begint met de spelvormen die hierbij aansluiten. Door kleine veranderingen in het activiteiten aanbod wordt de stap gemaakt naar een andere bewegingsvorm of manier van contact maken, in het tempo dat het kind (en de opvoeder) aankan.

Bij Sherborne Samenspel gaat het nooit om prestaties; er is geen goed of fout. Het gaat om contact, plezier en groei. De therapeut en de opvoeder letten scherp op de lichaamstaal, de reacties en de initiatieven van het kind. Op grond van die signalen zorgen zij ervoor dat elke activiteit aansluit bij de vorige. Er is daarnaast veel aandacht voor afstemming van de opvoeder op het kind en wederkerigheid in hun relatie. De opvoeder heeft een actieve rol bij de spelvormen, zodat hij in staat is het samenspel buiten de sessies voort te zetten. De interventie is het best toepasbaar bij kinderen in de basisschoolleeftijd, hoewel ook veel jongere en oudere kinderen van deze interventie kunnen profiteren.

Zie ook www.sherbornesamenspel.nu.

van een kind. Het is aangetoond dat een opvoeder niet (volledig) sensitief kan reageren zonder zich bewust te zijn van de mentale toestand van het kind (Mijnster-Janssen, 2012). Mentaal bewustzijn (Mind Mindedness) is een specifieke vorm van mentaliseren, waarbij de opvoeder uitspraken doet over de innerlijke belevingswereld van een kind (Van Overwalle & Vandekerckhove, 2013). Zo kan, in een spelsituatie waarbij de opvoeder en een kind met plezier een bal over en weer rollen, de opvoeder benoemen dat het kind geniet van dit spelletje. Hiermee geeft de opvoeder te kennen de signalen van het kind te zien en te interpreteren en geeft hij daar vervolgens ook uiting aan. Mind Mindedness kan worden vastgesteld op basis verbale uitingen die de opvoeder doet naar aanleiding van interacties tussen opvoeder en kind (Zeegers e.a., 2017). Bij Sherborne Samenspel staat de interactie tussen opvoeder en kind centraal. De methodiek heeft

onder meer tot doel het mentaliseren van de opvoeders te bevorderen waardoor de sensitiviteit toeneemt. Omgekeerd zal door een toename van sensitiviteit het mentaal bewustzijn groeien. En dit laatste is wat we hopen te bereiken met de interventie.

BEWEGINGSPEDAGOGIEK

Sherborne Samenspel komt uit de bewegingspedagogiek van Veronica Sherborne (Developmental Movement) en is gebaseerd op de hechtingstheorie (box 1). Deze interventie is een manier om het bewustzijn van jezelf en de ander te vergroten en te werken aan een sensitieve en responsieve interactiestijl tussen opvoeder en kind (Sherborne, 1990).

DOOR 'SHERBORNE' GROEIT MENTAAL BEWUSTZIJN EN DUS DE SENSITIVITEIT

Er zijn enkele interventies beschikbaar die zich richten op de behandeling van traumatische stress bij kinderen en jongeren. Interventies die specifiek ten doel hebben het mentaal bewustzijn (als voorwaarde voor sensitiviteit) bij pedagogisch medewerkers te vergroten zijn echter niet voor handen. De meest succesvolle interventies met als doel de sensitiviteit te bevorderen, maken volgens het Nederlands Jeugdinstituut gebruik van videofeedback en hebben een korte duur (vijf tot zestien sessies). In ons onderzoek gaan we er vanuit dat dit ook voor pedagogisch medewerkers geldt. Sherborne Samenspel is zo'n kortdurende interventie inclusief videofeedback. Daarnaast moeten we rekening houden met de opvoedbelasting die pedagogisch medewerkers ervaren, aangezien deze van invloed is op hun mentaal bewustzijn (McMahon & Meins, 2012). Hoe meer stress de opvoeder in de opvoedings-situatie ervaart, hoe lager zijn mentaal bewustzijn is.

De eerste vraag is dus of de interventie leidt tot een significante toename van mentaal bewustzijn bij pedagogisch medewerkers van getraumatiseerde kinderen in de residentiële setting voor klinische jeugd-GGZ. De hypothese is dat de interventie leidt tot een significante toename van mentaal bewustzijn, gemeten met het Mind-Mindedness interview. De tweede vraag is in welke mate de deelnemende pedagogisch medewerkers opvoedbelasting ervaren, omdat een hoge opvoedbelasting de mate van mentaal bewustzijn kan drukken. De derde vraag is wat de ervaringen zijn met de implementatie van Sherborne Samenspel in de klinische praktijk en dan met name de bruikbaarheid en toepasbaarheid ervan voor de pedagogisch medewerkers.

HET ONDERZOEK

In dit onderzoek maken we gebruik van een quasi-experimenteel design met twee voor- en twee name-tingen. Tussen elk meetmoment zit ongeveer twee maanden tijd. De interventie vindt tussen de tweede en de derde meting plaats. Zo kunnen we het beloop van

mentaal bewustzijn onderzoeken.

Deelnemers aan dit onderzoek zijn tien pedagogisch medewerkers van drie verschillende residentiële behandelvoorzieningen van Intermetzo, een instelling voor gespecialiseerde jeugdzorg en specialistische jeugd-GGZ. Eén teamlid die de basiscursus Sherborne Samenspel heeft afgerond, begeleidt en traint de overige deelnemers van dat team bij het uitvoeren van de interventie. De deelnemers zijn tussen de 25 en 45 jaar oud en geschoold in pedagogisch werk of SPH. Daarnaast hebben de proefpersonen allen de training 'Zorgen voor getraumatiseerde kinderen' (Coppens & Van Kregten, 2012) gevolgd. De deelnemende kinderen (acht jongens en twee meisjes) variëren in leeftijd van zeven tot veertien jaar (gem. = 10,3; SD = 1,9). Oorspronkelijk zijn 31 pedagogisch medewerkers benaderd om mee te doen aan dit onderzoek, maar 21 daarvan zijn om verschillende redenen gedurende het onderzoek afgevallen. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat de uitval selectief is.

Via de leidinggevenden van de pedagogisch medewerkers is verzocht tot deelname, nadat korte uitleg is gegeven over de (tijds)investering die dit van de medewerkers vraagt. De deelnemers hebben in onderling overleg voor ruimte en een deelnemend mentorkind gezorgd. Getrainde medewerkers hebben de interviews getranscribeerd en vervolgens geanonimiseerd gecodeerd. Om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te bepalen is 20 procent van de interviews onafhankelijk gecodeerd door twee onderzoekers. Een correlatie van minimaal $r = 0,80$ werd daarbij als voldoende beschouwd. Wanneer de correlatie lager bleek, zouden meerdere interviews dubbel worden gecodeerd en zou in een gezamenlijke beoordeling consensus moeten worden bereikt. Daarnaast is bij ieder meetmoment opvoedbelasting gemeten met een zelfrapportagevragenlijst.

De interventie bestaat uit zeven bijeenkomsten, te beginnen met een sessie waarin deelnemers uitleg krijgen van de trainer over de achtergrond van Sherborne Samenspel. Gedurende zes weken vinden vervolgens vier spelsessies plaats en twee terugkijksessies (videofeedback, na drie weken en na zes weken). De spelsessies duren steeds ongeveer een half uur tot drie kwartier. De interventie wordt individueel aangeboden aan de deelnemer en zijn of haar mentorkind (box 2).

De mate van mentaal bewustzijn werd gemeten met het Mind-Mindedness interview en bestaat uit één vraag: 'Kunt u [naam van het kind] zo volledig mogelijk voor mij beschrijven?' Het interview duurt ongeveer vijf tot tien minuten en moet opgenomen worden. Alle opmerkingen die de opvoeder maakte na het stellen van de interviewvraag werden getranscribeerd en vervolgens gecodeerd volgens het protocol van Meins en Fernyhough (2015). Om te kunnen coderen, is scholing noodzakelijk. Hierbij gaat het alleen om de opmerkingen die over het kind worden gemaakt. Allereerst werd beoordeeld of een opmerking verwijst naar de wensen, gedachten, emoties en interesses van het kind. In dat geval is de opmerking 'mind-gerelateerd'. Daarnaast kan een opvoeder verwijzen naar

gedragseigenschappen van het kind. Hiermee worden acties (handelingen) of reacties van het kind bedoeld. Dit zijn geen mind-gerelateerde opmerkingen. Na de codering hebben we een proportionele maat berekend omtrent de verhouding mind-gerelateerde uitspraken ten opzichte van het totaal aantal uitspraken dat over het kind is gedaan. Een twaalfal interviews (≥ 25 procent van het totaal aantal interviews) is steekproefsgewijs geselecteerd en op basis daarvan is de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid onderzocht.

Doel van de opvoedbelastingvragenlijst (OBVL) is het meten van de ervaren opvoedingsbelasting van opvoeders van kinderen van nul tot en met achttien jaar (Vermulst, Kroes e.a., 2012). De kwaliteit van de OBVL is onderzocht en bleek betrouwbaar ($\alpha = 0,89$ tot $0,91$) (Evers, e.a., 2017).

DATA-ANALYSE EN RESULTATEN

Analyses zijn uitgevoerd met SPSS (versie 24). Bij tien proefpersonen en vier meetmomenten zouden er in totaal veertig interviews en vragenlijsten zijn. Vanwege verschillende redenen (vakanties/ziekte/verlof) zijn drie afnames niet doorgegaan. Het betreft drie verschillende proefpersonen die een van de vier meetmomenten hebben gemist.

In de analyses wordt een proportionele score voor mentaal bewustzijn gebruikt. Dat is het percentage mentaal gerelateerde uitspraken in verhouding tot het totaal aantal uitspraken in het interview. De score op mentaal bewustzijn is op de vier meetmomenten met elkaar vergeleken. Gezien het aantal proefpersonen in de steekproef is de Wilcoxon *signed rank*-toets gebruikt. Daarnaast zijn de waarden van de gemiddelde totaalscores op de OBVL per meetmoment in kaart gebracht. Op basis van de normgegevens werd beoordeeld of deze waarden in het 'normale', 'grensklinische' of 'klinische' gebied lagen.

DE INTERACTIE TUSSEN OPVOEDER EN KIND STAAT STEEDS CENTRAAL

Zoals blijkt uit de grafiek zien we een significante toename van mentaal gerelateerde uitspraken over tijd tussen het tweede en het derde meetmoment ($Z = -2,805$; $p = 0,005$). Er wordt geen significant verschil gezien tussen de eerste en de tweede meting ($Z = -0,357$; $p = 0,721$). Ook is er geen significant verschil tussen de derde en vierde meting ($Z = -0,867$; $p = 0,386$). De toename heeft dus plaatsgevonden ten tijde van de interventie en blijft significant hoger bij de follow-up in vergelijking met de tweede voormeting ($Z = -2,094$; $p = 0,037$). Zie figuur 1.

Wanneer we kijken naar de resultaten op de OBVL zien we dat de gemiddelde T-scores op alle meetmomenten in het 'normale gebied' liggen ($T < 60$). De laagste waarde vinden we op het derde meetmoment ($T = 53,7$; $SD = 5,9$) en de hoogste waarde op het

Box 2: Bart en Anne

Pedagogisch medewerker Bart (32 jaar) werkt sinds acht jaar met een behandelgroep waar kinderen met psychiatrische en gedragsproblematiek maximaal zo'n negen maanden worden opgenomen. Hij doet mee aan het onderzoek, omdat hij veel vragen heeft over het gedrag van Anne, een meisje van twaalf met hechtingsproblematiek en complex trauma. Ze komt uit een gezin met fors huiselijk geweld en verwaarlozing. Annes ouders zijn gescheiden en het meisje wordt opgevoed door haar moeder die zelf ook psychiatrische problemen heeft. Anne heeft niet alleen forse gedragsproblemen (schelden, slaan, weglopen), maar trekt zich ook steeds meer terug en is steeds moeilijker benaderbaar. Annes moeder heeft de grip op het gedrag van haar dochter verloren. De hoop is dat Annes gedragsproblemen na een klinische behandeling zullen verminderen en haar moeder, die zelf ook in behandeling gaat, de opvoeding kan hervatten.

Een collega van Bart die de opleiding tot Sherborne-therapeut heeft gevolgd, doet met hem en Anne Sherborne Samenspel. Ze beginnen met een sessie waarin Bart uitleg krijgt over de interventie. Tijdens de behandel sessies laat de Sherbornetherapeut Bart en Anne vervolgens kennismaken met verschillende bewegingsspelvormen die bij Annes leeftijd en haar belevingswereld passen. Zo gaat Anne bijvoorbeeld op een deken op de grond liggen en sleept Bart haar behoedzaam door de ruimte. Of zitten de twee rug aan rug op de grond en proberen ze samen op te staan door zich met hun voeten af te zetten tegen een zwaar voorwerp. En maakt Bart een 'rots' van zichzelf die Anne moet proberen omver te duwen.

Wanneer Bart samen met de Sherbornetherapeut de video-opnames bekijkt, analyseert hij vooral Annes positieve gedragingen en non-verbale signalen. Anne laat duidelijk blijken dat ze geniet van activiteiten die samenwerking vragen. Hierdoor leert Bart haar gedragingen beter te begrijpen en er anders op te reageren. Hij stelt zich meer open voor interactie en dit heeft een effect gedurende de rest van de week, want Anne vraagt Bart steeds vaker om samen te spelen. Daardoor bloeit Anne op en krijgt Bart beter inzicht in de herkomst van haar gedrag: Anne wil zich gehoord en gezien voelen, iets waar het thuis een tijd aan heeft ontbroken.

Tijdens de interventie zijn vier meetmomenten waarbij Bart wordt gevraagd Anne zo volledig te beschrijven en Bart een vragenlijst invult. Bij de twee voormetingen heeft Bart met name uitspraken gedaan over Annes uiterlijke verschijning, haar gedrag en voorgeschiedenis. Bij de twee nametingen doet Bart significant meer uitspraken over haar wensen, gedachten en emoties, zoals dat ze het fijn vindt om gezien en gehoord te worden, dat ze graag samenspeelt en dat het een vrolijk meisje is. Hiermee wordt zichtbaar dat het mentaal bewustzijn van Bart is toegenomen gedurende de interventie.

tweede meetmoment ($T = 57,4$; $SD = 3,8$). Er worden dus geen problemen aangegeven in de ervaren opvoedbelasting door de pedagogisch medewerkers.

Bij de toepassing van de interventie zien we dat het voor de pedagogisch medewerkers een behoorlijke tijdinvestering is om Sherborne Samenspel uit te voeren met een individueel kind. Er zijn andere pedagogisch medewerkers nodig om beschikbaar te zijn voor de resterende kinderen in de groep. Bovendien blijkt het planmatig lastig te zijn om roosters op een efficiënte manier op elkaar aan te laten sluiten en binnen werktijd voldoende oefenmomenten voor de betrokken pedagogisch medewerkers te creëren.

Uit de opnames van de interviews blijkt voorts dat de deelnemende pedagogisch medewerkers veel plezier beleven aan het toepassen van Sherborne Samenspel. Zij geven nagenoeg allen aan dat ze deze interventie heel toepasbaar vinden wanneer een kind net op de afdeling is geplaatst. 'Dankzij Sherborne Samenspel leer je het kind snel kennen en zie je dat de kinderen zich sneller op hun gemak voelen,' aldus een pedagogisch medewerker. Zij pleiten ervoor om Sherborne Samenspel bij alle opgenomen kinderen aan het begin van het behandeltraject in te zetten. Daarnaast zien zij dat de kinderen eveneens veel plezier beleven aan de spelinterventies en vragen om herhaling ervan.

POSITIEVE UITWERKING

Dit onderzoek had als doel om eerste conclusies te kunnen trekken over de samenhang tussen Sherborne Samenspel en het mentaal bewustzijn van pedagogisch medewerkers, het in kaart brengen van de ervaren opvoedbelasting en om eerste gegevens te genereren met betrekking tot de implementatie van de interventie.

De pedagogisch medewerkers die aan de interventie hebben meegedaan, vertonen een toename van mentaal bewustzijn ten opzichte van de periode voorafgaand aan de interventie. Een eerste conclusie is dat Sherborne Samenspel een toename van mentaal bewustzijn van de pedagogisch medewerkers bewerkstelligt. Daarmee is het mentaliseren bevorderd en is een toename van de sensitiviteit gerealiseerd. Het betreft hier een eerste pilotstudie naar een niet

ER IS GEEN GOED OF FOUT. HET GAAT OM CONTACT, PLEZIER EN GROEI

eerder onderzochte samenhang. Een onderzoek naar de effectiviteit van Sherborne Samenspel bij meerdere pedagogisch medewerkers en andere opvoeders is aan te bevelen. Op basis van onze huidige resultaten kunnen echter nog geen gefundeerde conclusies worden getrokken met betrekking tot de stabiliteit van mentaal bewustzijn op de langere termijn. Er is een lichte teruggang te zien tussen de twee nametingen in het aantal mentaal gerelateerde uitspraken. Wellicht dat deze teruggang een trend is en dat bij een tweede follow-upmeting meer te zeggen is over de stabiliteit van het verworven mentaal bewustzijn over een langere periode. Omdat het in dit onderzoek echter maar een klein aantal proefpersonen betreft ($n = 10$), kunnen we uit deze dataset nog geen conclusies trekken over de hele populatie pedagogisch medewerkers.

De scores op de OBVL suggereren een gemiddelde opvoedbelasting gedurende dit onderzoek. We kunnen hieruit opmaken dat de opvoedbelasting geen belemmerende factor is geweest in de ontwikkeling van mentaal bewustzijn van de pedagogisch medewerkers. Er kunnen echter vraagtekens gezet worden bij de

bruikbaarheid van de OBVL bij pedagogisch medewerkers, omdat deze lijst niet specifiek voor hen is geconstrueerd. Bovendien zijn zij minder snel geneigd om de relatie met hun mentorkind als belastend en beperkend te omschrijven, omdat het een werkrelatie is.

Het is bekend dat spel op basis van Sherborne bewegingspedagogiek effectief is bij pleegouders in de behandeling van kinderen met hechtingsproblemen (Bessems, 2012). Er zijn echter belangrijke verschillen tussen pleegouders en pedagogisch medewerkers. Een belangrijk kenmerk van pedagogisch medewerkers is dat zij 'diensten draaien', regelmatig langere periodes afwezig zijn en dat hun team regelmatig van samenstelling verandert. Bovendien werken zij met groepen kinderen en niet individueel. Het is raadzaam de interventie in te bedden in de behandelstructuur, waarbij de nieuw opgenomen kinderen met hun mentor bij de start van het behandeltraject Sherborne Samenspel gaan doen. Dit bevordert de mate van mentaal bewustzijn van de pedagogisch medewerker en dus ook de mate van afstemming van de medewerker op het kind. Hierdoor zal het kind zich eerder gezien en begrepen voelen, wat een gevoel van veiligheid genereert en herstel van complex trauma bevordert. Wellicht is hierdoor een versnelling van de behandeling mogelijk en een verkorting van het behandelverblijf. Dit zou nog verder kunnen worden onderzocht. Tegelijk pleiten deze resultaten voor het regelmatig herhalen van de spelactiviteiten. Om het mentaal bewustzijn op peil te houden, is periodieke intervisie voor pedagogisch medewerkers raadzaam: beelden terugkijken, feedback formuleren en ontvangen. Dit zal verder moeten worden uitgewerkt in het implementatieplan.

Het is erg lastig gebleken om de spelsessies in te plannen bij de betrokken medewerkers en hun mentorkind. Dit kwam door wisselende diensten en afwijkende roosters en de aanwezigheid van andere kinderen in de groep, waardoor de medewerker niet 'zomaar' even van de groep af kon. Het vraagt om flexibiliteit van de medewerker zelf en van de collega's om tijd te maken

voor de interventie. Wat opviel was dat pedagogisch medewerkers die getraind waren in Sherborne Samenspel, ook met andere kinderen dan hun eigen mentorkind dergelijke spelactiviteiten gingen doen. Dat had een positieve uitwerking op de stemming in de groep, wat terug te zien was in gedeeld plezier.

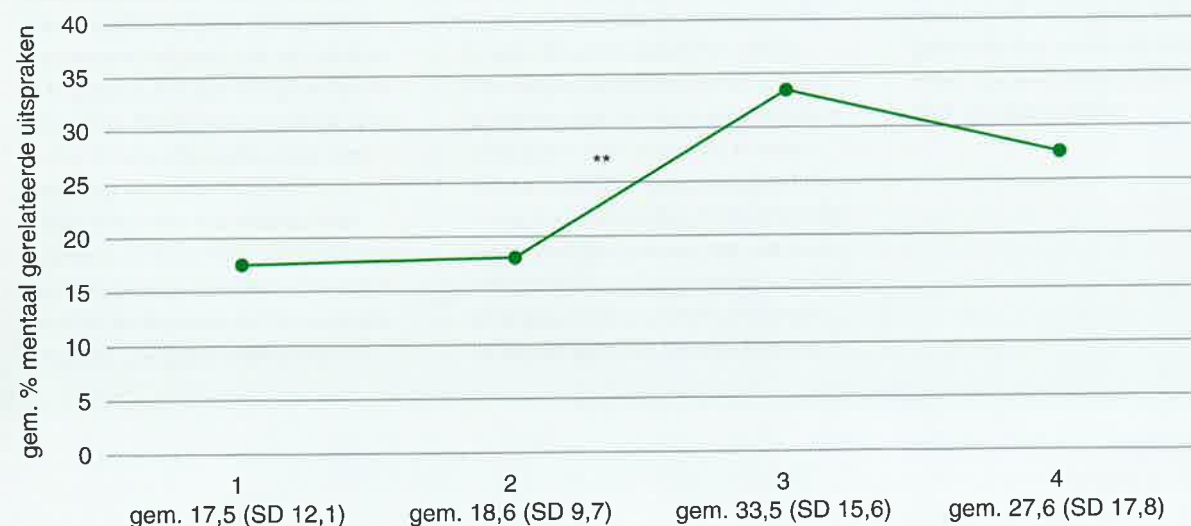
Bij de uitvoering van Sherborne Samenspel is gebleken dat de pedagogisch medewerkers waarde hechten aan de aanwezigheid van een Sherborne-therapeut in het team, omdat een groot deel van de oefeningen om aanmoediging en coaching op de werkvloer vraagt. In onze opzet heeft de pedagogisch medewerker van de groep die getraind is in Sherborne Samenspel (basisopleiding tot Sherborne-therapeut) de overige team-

BART IS DE 'ROTS' EN ANNE MOET PROBEREN HEM OMVER TE DUWEN

leden getraind. Dit lijkt voor nu de meest efficiënte implementatiewijze. Het is wenselijk dat een externe Sherborne-therapeut als supervisor geraadpleegd kan worden bij ingewikkelde casuïstiek, voor intervisie en follow-upsessies. Bovendien is het aan te bevelen de Sherborne-activiteiten te blijven gebruiken in de groep, ook na afronding van de interventie.

Met dit onderzoek hebben we de vraag van de pedagogisch medewerkers ten dele kunnen beantwoorden. Sherborne Samenspel is een beloftevolle interventie die tegemoetkomt aan de wens van pedagogisch medewerkers om door spel beter te kunnen afstemmen op de behoeften van de kinderen. Bovendien wordt er meer gedeeld plezier ervaren, wat ten goede komt aan de sfeer in de groep. In een volgend onderzoek kan getoetst worden of een meer traumasensitief behandelklimaat samenhangt met de toegenomen sensitiviteit van de pedagogisch medewerkers en welk effect dit heeft op het functioneren van de kinderen.

Figuur 1. Ontwikkeling mentaal bewustzijn over de vier meetmomenten ($n = 10$).



LITERATUUR

- > Ainsworth, M.D.S., Bell, S.M., & Stayton, D.F. (1974). Infant-mother attachment and social development: Socialization as a product of reciprocal responsiveness to signals. In M.P.M. Richards (Ed.), *The integration of a child into a social world* (pp. 99-135). New York, NY, US: Cambridge University Press.
- > Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M.H., & Juffer, F. (2005). Disorganized infant attachment and preventive interventions: A review and meta-analysis. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 26(3), 191-216.
- > Bakermans-Kranenburg, M.J., van IJzendoorn, M.H., & Juffer, F. (2003). Less is more: meta-analyses of sensitivity and attachment interventions in early childhood. *Psychological bulletin*, 129(2), 195.
- > Bessems, R. (2012). OKIB, een kortdurende behandeling van hechtingsproblemen bij jonge kinderen. *NVO-Bulletin, december*, 11-13.
- > Coppens, L., & van Kregten, C. (2012). Zorgen voor getraumatiseerde kinderen: een training voor opvoeders.
- > Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Higgitt, A., & Target, M. (1994). The Emanuel Miller memorial lecture 1992 the theory and practice of resilience. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 35(2), 231-257.
- > McMahon, C.A., & Meins, E. (2012). Mind-mindedness, parenting stress, and emotional availability in mothers of preschoolers. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(2), 245-252.
- > Meins, E. (1997). Security of attachment and maternal tutoring strategies: Interaction within the zone of proximal development. *British Journal of Developmental Psychology*, 15(2), 129-144.
- > Meins, E., & Fernyhough, C. (2015). *Mind-mindedness coding manual, Version 2.2*. Unpublished manuscript. University of York, York, UK.
- > Mijster-Jansen, R.C. (2012). *Mind-mindedness en sensitiviteit in relatie tot hechting, 3 meta-analyses*. Masterscriptie orthopedagogiek. Amsterdam: Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen, Universiteit van Amsterdam.
- > Sherborne, V. (1990). *Developmental movement for children: Mainstream, special needs and pre-school*. Cambridge: Cambridge University Press.
- > van Grinsven, F., & Holdorp, J. (2015) Trauma-georiënteerde hulp voor kinderen met complex trauma in gezinsvervangende woonsituaties. *Kennisdocument voor professionals in pleegzorg, gezinshuizen en residentiële woonvormen*. Utrecht: NJI.
- > van Overwalle, F., & Vandekerckhove, M. (2013). Implicit and explicit social mentalizing: dual processes driven by a shared neural network. *Frontiers in human neuroscience*, 7, 560.
- > Vermulst, A., Kroes, G., De Meyer, R., Nguyen, L., & Veerman, J.W. (2012). *Opvoedingsbelastingvragenlijst (OBVL)*. Handleiding. Nijmegen: Praktikon.
- > Zeegers, M.A., Colonesi, C., Stams, G.J.J., & Meins, E. (2017). Mind matters: A meta-analysis on parental mentalization and sensitivity as predictors of infant-parent attachment. *Psychological Bulletin*, 143(12), 1245.